

## Németország 1918 októberében

Németország újabb kori történetében 1918 októbere sajátos intermezzót jelentett; átmeneti időszakot háború és béke, császárság és forradalom, katonai jellegű diktatúra és parlamenti demokrácia között. Ebben a bő harminc napban tudatosult a világháború elvesztése, valamint a vilmosi Német Birodalom összeomlása.

1918. szeptember végére a német császári hadsereg legtöbb hadosztályában – jöllehet az állóháborúnak köszönhetően többségük az ellenség területén állt – a tavaszi és nyári offenzívák kudarcát a demoralizáltság és a felbomlás jelei mutatkoztak. A hadsereg-főparancsnokság vezetői, Hindenburg és Ludendorff tábornokok szeptember 29-én váratlanul bejelentették, hogy a front összeomlása csupán órák kérdése, és felszólították az állam politikai vezetését, hogy kérjenek azonnali fegyverszünetet az antanttól. A drámai fejlemények II.

Vilmos császárt és a háborús kabinetet felkészületlenül érték. A birodalom csak új kormányzati garnitúrával és demokratikus politikai gesztusokkal nyerhetett időt. Október 3-án a liberálisnak tekintett Max von Baden herceget nevezték ki kancellárrá, aki a szociáldemokraták bevonásával alakított kormányt. Legfontosabb feladatuk a fegyverszünet mielőbbi biztosítása mellett az alkotmányreform kidolgozása volt.

Október 4-én az új kormány hivatalos fegyverszüneti kérelemmel fordult a szövetségesekhez, a wilsoni 14 pont elfogadásával. A jegyzékváltások során Wilson amerikai elnök az antant nevében a tárgyalások feltételül Németországnak a megszállt területekről való visszavonulását, a korlátlan tengeralattjáró-háború felfüggesztését, végül indirekt módon a császár lemondását követelte, a birodalom elvárt demokratikus átalakításának mintegy garanciájaként. Ludendorff – főparancsnok-helyettesként Németország szinte teljhatalmú katonai vezetője – ekkor változtatott korábbi kapitulációs álláspontján, és a harc folytatását követelte. Nem véve figyelembe a politikai helyzet általános változásán túl a német csapatok harci moráljának nullpontra süllyedését sem; a katonák már a hazatérésre készülődtek, egyre gyakoribbá váltak a dezertálások. A balközép kormány október 26-án leváltotta a kiszámíthatatlanná vált Ludendorffot, aki az éj leple alatt hamis útlevelel Svédországba távozott.

A Max von Baden vezette birodalmi kormány – amelyet a szociáldemokratákon kívül a liberálisok és a Centrum-párt is támogatott stabil parlamenti többséggel – hozzákezdett az 1871. évi bismarcki alkotmány reformjához. A Reichstag döntése alapján október 28-án érvénybe lépő ún. „októberi alkotmány” értelmében Németország papíron westminsteri típusú parlamentáris monarchiává vált, amelyben továbbra is érvényesültek a tartományi tagoltságban tükröződő föderalista hagyományok.

A német társadalmat sokszerűen érte a vereség beisméréseivel egyenértékű fegyverszüneti kérelem híre, bár a háború – a frontokon történt emberveszteségeken túl – óriási ál-



A Foch marsall vezette francia delegáció a német fegyverszünet aláírása után. Compiègne, 1918. november 11.

dozatokat követelt a lakosságtól. A jegyrendszer bevezetése ellenére éheztek, nem volt elég tüzelő, a legyengültek között a háború végét követően százezerrel aratott a spanyolnáthának nevezett világméretű influenzajárvány. Az államilag befagyasztott árak ellenére magas volt az infláció, a kisvállalkozások tömegesen jutottak csődbe, miközben a kormánynak szállító fegyvergyárosok és élelmiszer-spekulánsok hatalmas profitot zsebeltek be. A szociális feszültség miatt – a tiltások ellenére – országszerte egyre több helyen voltak sztrájkok és tüntetések.

Az izzó kanócot a puskaporos hordóba végül az északi-tengeri matrózok lázadása vetette. A admirálisok urai az elkerülhetetlen kapitulációt látva ugyanis a német fegyverek „becsületének” megmentése érdekében parancsot adtak a mintegy két éve a kikötőkben veszteglő hadiflotta tengerre vezénylésére. Október 29-én azonban a Wilhelmshaven előtt horgonyzó flotta

két csatahajóján lázadás tört ki az értelmetlen pusztulást követelő parancs ellen, amelyet ekkor még sikerült letörni; a több mint ezer lázadót Kiel kikötőjének támaszpontjára szállították. Ott azonban november 4-én valamennyi hajó legénysége fellázadt, kiszabadították bajtársaikat és szovjet-orosz mintára katonatanácsokat alakítottak. A forradalmi zendülés néhány nap alatt egész Németországot hatalmába kerítette, minden nagyobb városban munkás- és katonatanácsok vették át a hatalmat.

Az események november 9-én érték el politikai csúcspontjukat. E napon Berlinben Max von Baden lemondott posztjáról és átadta a hatalmat Friedrich Ebert mérsékelt szociáldemokrata (SPD) politikusnak. Philipp Scheidemann, az SPD másik vezetője 14 órakor a Reichstag balkonjáról kikiáltotta a „Német Köztársaságot”, és ezzel proklamálta a forradalom végső győzelmét. 16 órakor a „forradalmi szocialisták” részéről Karl Liebknecht „szabad szocialista köztársaságot” kiáltott ki és egyben felszólított a szovjet típusú tanácsköztársaság megvalósítására. Ezzel kezdetét vette az a több hónapos polgárháború, amelynek végén a polgári és mérsékelt szociáldemokrata politikusoknak a hadsereg-főparancsnoksággal kötött paktuma révén nem kommunista hatalomátvételre, hanem a weimari köztársaság megalakulására került sor.

Maga II. Vilmos már a forradalom kitörése előtti napokban elhagyta Berlint és a belgiumi Spa üdülőhelyen még működő német főhadiszálláson helyezkedett biztonságba. Az egyre nyugtalanítóbb hírek hatására ekkor egyesek – a dinasztia dicsőségének megmentése érdekében – azt javasolták neki, hogy csapatai élére állva haljon hősi halált. Az uralkodó azonban trónfosztása másnapján, november 10-én egy kényelmes pullmann-vagonba ült, és a semleges Hollandiában kért és kapott menedékhelyet. A határra érkezvén állítólag az volt az első dolga, hogy egy csésze jófajta angol teát kérjen.

D. T.